

propriis illas recipiat. Si vero eas consideremus ut sunt principia, seu rationes cognoscendi per has, vel illas causas, sic etiam omnes Angeli suis speciebus utuntur ad cognoscendas omnes res creatas, tam per causam universalissimam et primam, quæ est Deus, quam per causas universales medias: quam per proprias, quia omnes cognoscunt res perfecte, et consequenter secundum omnem dependentiam, quam ab omnibus suis causis habent. Deum autem ipsum nullus Angelus per se, et in se cognoscit naturaliter, ut suppono, nec per causam, cum Deus illam non habeat, sed unusquisque per suam substantiam, vel alios effectus. Unde si per rationes cognoscendi non species intelligibiles, sed quasi principia, aut media cognoscendi, ex parte objecti intelligamus, eadem est difficultas, quia illa omnia media cognoscendi communia sunt omnibus Angelis, ergo per illam causarum distinctionem difficile explicatur trium Hierarchiarum essentialis distinctio, cum convenientia essentiali et peculiari ordinum uniuscujusque Hierarchiæ inter se.

12. *Explicatur D. Thomas.* — Ego, ut verum fatear, affirmare certo non posse, in quo sensu illam trimembrem divisionem constituerit D. Thomas. Videtur autem per rationes rerum non species intelligibiles, quæ sunt media cognoscendi ex parte Angeli, seu intelligentis, sed objectivas rationes rerum intelligere, ut ex illis verbis colligitur: *Possunt rationes rerum, de quibus Angeli illuminantur considerari tripliciter.* Nam Angeli non illuminantur de speciebus intelligibilibus, sed de rebus ipsis, seu rationibus rerum, quæ per species repræsentantur. Quamvis autem Angeli omnes rationes rerum cognoscant secundum habitudinem ad omnes illas causas, ut objectum est: nihilominus quidam possunt ex natura sua habere majorem proportionem cum uno modo cognoscendi, vel cum una habitudine illarum, quam cum alia, et secundum hanc commensurationem (ut ita dicam) potest sufficienter illa tripartita divisio accommodari. Possumus etiam dicere, quod licet inter Angelos quidam intelligant per universales species, quam alii, ut libro sequenti videbimus, quæ varietas sufficit ad distinctionem essentialem inter eos constituendam, nihilominus convenientia in æquali universalitate quoad species intelligibiles et modum cognoscendi plura simul unico intuitu, vel actu non sufficit ad unitatem specificam, sed potest esse tantum generica: nam in eodem gradu uni-

versalis cognitionis potest esse varietas in modo altiori et subtiliori cognoscendi, quæ ad specificam diversitatem satis sit. Sic ergo tres supremi ordines Angelorum fortasse conveniunt in modo cognoscendi per species æque universales et universaliores omnibus speciebus inferiorum ordinum, et ita per hanc differentiam ab omnibus inferioribus essentialiter distinguuntur, inter se tamen solo genere conveniunt. Quia in illa universalitate quasi extensiva possunt esse varii modi cognoscendi in perfectione quasi intensiva essentialiter differentes. Et eodem modo cum proportionem potest in cæteris Hierarchiis generica convenientia et differentia specifica explicari. Nam ut hæc probabiliter asseramus, satis est, quod id eis non inveniatur repugnantia, imo sint consentanea rationi et perfectioni, ac pulcherrimo ordini illius supremi substantiarum gradus. Et quod cum his, quæ de his Hierarchiis Dionysius et alii Patres docent recte consonet. Quæ omnia in dicto discursu inveniuntur, ut consideranti patebit. Sic enim facile intelligitur, quod de ordinibus primæ Hierarchiæ Dionysius, cap. 6, de celest. Hierarch., dicit: *Ordines primæ Hierarchiæ habere intense æqualitatem et unitatem, quatenus tota illa Hierarchia proxime Deo inhaeret, atque inseritur et primoribus ejus splendoribus majori propinquitate conjungitur.* Per hæc enim omnia satis significat, esse inter illos ordines convenientiam aliquam in perfectione essentiali, in qua inferiores ordines illis primis non assimilantur. Non est autem tanta illa convenientia inter illos tres ordines, ut distinctionem substantialem inter eos excludat, quia, ut dixi, esse potest in universalitate et immediata habitudine ad Deum, etiamsi in illamet perfectione determinationes et participationes essentialiter diversæ inveniri possint. Et cum eadem proportione indicat Dionysius de aliis duabus Hierarchiis philosophandum esse. Unde etiam, in cap. 9, dixit, Archangelos esse Principatibus æquales, utique secundum quamdam generalem rationem, ut ipse paulo post explicat et notavit supra Richardus, ad 1.

13. *Tertium dubium.* — *Verior dubii resolutione.* — Ulterius vero dubitari potest, an intra eundem ordinem, seu chorum Angelorum differentia specifica cum aliqua specialiori convenientia generica inveniatur? Hactenus solum inter diversas Hierarchias ostendimus esse differentiam essentialem genericam, seu subalternam et consequenter diversos ordines ejusdem Hierarchiæ convenire inter se in pro-

propinquiori genere et specie differre. An vero Angeli ejusdem chori sint ejusdem speciei, nondum dictum est, neque a nobis sciri posse existimo, nec peculiari ratione ab effectibus, vel ministeriis desumpta definiri. Nihilominus utendo generalibus conjecturis, probabilius est, non omnes Angelos ejusdem chori esse ejusdem speciei ultimæ. Quod sentit Henricus, dicto quodlibet, et in eadem partem magis inclinat Richardus, supra ad 4, et D. Thomas totaque ejus schola id maxime profitetur, et alii, quos fert, et sequitur Carthusius, in 2, d. 9, quæst. 5. Ratio vero est, quia non est verisimile, novum tantum species in toto Angelorum gradu inveniri, cum inferioribus innumeræ inveniuntur et in unoquoque gradu multiplicatio specierum ad magnam universi perfectionem pertineat. Quod maxime verum est in natura intellectuali, quæ magis per se et propter se intenditur: non possunt autem esse plures, quam novem species angelicæ, nisi in uno ordine sint plures Angelorum species, ut per se notum est. Unde quod supra ostensum est, Angelorum numerum excedere species rerum materialium, ita intelligi potest et debet, ut species Angelorum in multitudine superent rerum materialium species: hoc enim rationes ibi factæ suadent. Unde fit probabile, species naturarum immaterialium et in solo gradu intellectuali contentas multitudinem omnium specierum inferiorum graduum simul sumptarum superare: nam gradus intellectualis ut omnium supremus non multiplicatur quoad gradus, sed tantum quoad genera et species ejusdem gradus; inferiores autem naturæ multiplicantur secundum varios gradus sentientium, vegetabilium et inanimatorum, quia cum sint imperfecti per majorem, vel minorem elongationem a primo distingui possunt, et ideo licet in omnibus istis inferioribus gradibus genera et species multiplicentur, nihilominus varietas specierum major esse debuit in solo supremo gradu propter perfectionem suam, quam in omnibus inferioribus etiam simul sumptis.

14. *Illatio ex proxima resolutione.* — *Dionysius exponitur.* — Ex quo inferimus consequenter in unoquoque ordine esse plures, quam tres species. Dionysius enim distinxit in unoquoque primos, medios et infimos, et ideo aliqui putarunt, per illa tria tres species singulorum ordinum significari, ac subinde non esse ulterius Angelorum species multiplicandas. Sed hoc etiam modo nimium Angelorum species quoad numerum minuuntur, quod non est

consentaneum perfectioni illius gradus, ut dixi. Nec ex illa sententia Dionysii, sumitur sufficiens fundamentum, quia licet specierum multitudo major multo sit in unoquoque ordine, tota poterit ad illos tres gradus reduci, ut per se constat. Præsertim quia de speciebus ejusdem ordinis dubitari posset, an quædam illarum in aliquo genere propinquiori inter se conveniant, sub quo aliæ non continentur et consequenter sit intra unum ordinem distinctio non tantum specifica, sed etiam generica. Fiet enim hoc valde probabile, applicando rationes supra factas. Et ita credi potest, unumquemque ordinem Angelorum immediate distinguere in tria genera proxima, quæ dici possunt primum, medium et ultimum, sub unoquoque tamen illorum multiplicari species innumeras, fortasse immediate, vel etiam mediate secundum rationem nostram, si a nobis propriis conceptibus concipi possent. An vero sub illis speciebus dentur individua, in sequenti capite dicemus. Prius enim oportet corollarie quædam incidentia dubia breviter expedire.

15. *Ex dictis incidentia dubia resolvuntur.* — *Primum dubium.* — Ex dictis enim deciditur primo incidens dubium, an distinctio hæc Hierarchiarum et ordinum sit ex natura rei in Angelis, vel ex gratia? Dicendum est enim cum D. Thoma, dicta quæst. 108, et Alensi, dicta quæst. 20, membr. 6, et aliis cum Magistro, in 2, quæst. 9, fundamentaliter esse a natura, completam vero esse secundum ordinem gratiæ. Prior pars ex dictis nota est, quia Angeli ex natura sua habent distinctionem in perfectione essentiali secundum tria principalia genera et tres principales species subalternas suo unoquoque illorum generum contentas: sed in hac varietate fundantur Hierarchiæ et ordines, ergo sunt aliquo modo, seu fundamentaliter a natura. Altera vero pars nota etiam est ex dictis, sed in illa subdistingui potest res ipsa a nominum impositione. Nam res principaliter consistit in donis gratiæ, quæ juxta proportionem naturalium Angelis distributa sunt: et primo quidem, ac per se in donis gratiæ sanctificantis, quibus magis, vel minus perfecte unaquæque Hierarchia, vel singuli ordines Deo adhærent: secundo vero in gratiis quasi gratis datis, vel ministeriis Angelorum. Nomina autem ex his donis, vel ministeriis sumpta sunt, vel per ordinem ad Deum, vel per habitudinem ad homines: nam Angeli sunt quasi medii inter Deum et homines, nam per se et quasi ab intrinseco in Deum tendunt, eique adhærent, ex Dei autem provi-

dentia ad humanam salutem procurandam destinantur. Et quia prior habitudo præcipua est, inde primi etiam ordines Angelorum sua nomina sumunt, reliqui vero ex secunda, ut capite præcedenti satis explicui.

16. *Secundum incidens dubium.* — Secundo deciditur alia interrogatio, scilicet, an hæc distinctio Hierarchiarum et ordinum inceperit in Angelis in ipsa creatione, et pro statu viæ duraverit, vel in statu gloriæ inceperit? Dicendum est enim imprimis, in ipso instanti creationis incepisse quoad diversos gradus perfectionis naturalis secundum dicta genera et species, quia cum omnes Angeli simul creati sint, in eodem instanti prædictam distinctionem necessario habuerunt: et consequenter quoad varios gradus gratiæ, quos simul cum natura et cum proportione ad naturalem inæqualitatem acceperunt, ut, in libro quinto, ostendemus. Unde consequenter fit, eandem distinctionem Angelorum cum proportione in secundo instanti viæ perseverasse in sanctis Angelis, quia credibile est, omnes illos toto suo conatu uniformiter difformiter conversos esse in Deum et in accepta gratia, ac meritis crevisse. Unde secundum ordinem ad Deum potuerunt etiam tunc habere distinctionem aliquam quoad illuminationes et revelationes, quas pro eo statu receperunt. Nam verisimile est, superiorem Hierarchiam fuisse a Deo immediate illuminatam etiam in via: nam ex innata perfectione sua habet immediatum ordinem ad Deum et consequenter inde fit credibile, per illam inferiores Deum illuminasse et ad perseverandum, ac Luciferi resistendum excitasse, servato etiam debito ordine inter inferiores Hierarchias, et inter omnes choros earum inter se. At vero quoad distinctionem Hierarchiarum et ordinum in ministeriis erga salutem hominum, clarum est, non incepisse usque ad statim gloriæ, imo neque statim in principio beatitudinis sanctorum Angelorum, cum homines tunc nondum creati essent. Fieri tamen potuit, ut ante hominum creationem Deus ministeria sanctorum Angelorum distribuerit quoad officium et quasi in actu primo, ut sic dicam, licet usus ministrandi usque ad hominum creationem incipere non potuerit.

17. *Tertium incidens dubium.* — Tertio facile etiam satisficit ex dictis alteri interrogationi, an distinctio Hierarchiarum et ordinum Angelorum etiam post diem iudicii duratura sit? Dicendum est enim, quoad naturalem distinctionem in essentiali perfectione quoad varia genera, et species perpetuo esse duraturam,

quia ipsi Angeli perpetuo durabunt et in essentiali convenientia, vel differentia mutari non possunt, et eadem ratione perpetuo manebit quoad varios gradus perfectionis tam in essentiali gloria, quam in omnibus dotibus, aut perfectionibus gloriæ accidentalibus, quæ quasi habituales et permanentes sunt. Poterit etiam manere illa distinctio quatenus per ordinem ad ministeria fit, vel sumpta denominatione ab statu, vel officio quasi permanente, vel ab usu ejus præterito, vel certe a proportione, seu proxima capacitate ad tale ministerium, quam unusquisque ordo angelicus ex se, vel ratione sui status ad tale, vel tale ministerium habet. Cessabunt autem post diem iudicii distinctiones illæ quoad actualia ministeria, vel fortasse etiam quoad novas illuminationes et revelationes, quia illæ non erunt pro illo statu necessariae, ut D. Thomas, dicta quæst. 108, art. 7, docet, ita exponens illud Pauli 1, Corinth. 15, dicentis, finem mundi tunc esse futurum, cum Christus evacuaverit omnem Principatum, Potestatem et Virtutem: nam si hæc de coelestibus accipiamus, quoad ministeria horum ordinum intelligenda sunt. Possent etiam de potestatibus et principatibus humanis intelligi, vel etiam de his, quæ inter dæmones inveniuntur, ut jam dicemus.

18. *Quartum incidens dubium.* — Quarto potest ex dictis dubium aliud expediri, an inter dæmones isti ordines inveniuntur, et ordo hierarchicus: quia illis etiam hæc nomina tribuuntur. Nam Matthæus 9: *Princeps dæmoniorum* nominatur, etc., 12, dicitur esse *Beelzebub*, et Joannes 12, dicitur *Princeps hujus mundi*, et Matthæus 25, dixit Christus, ignem esse paratum *diabolo et angelis ejus*, indicans eminentiam illius qui per antonomasiam *diabolus* dicitur, supra cæteros angelos malos. Et Paulus, ad Ephes. 6, vocat *principes et potestates, ac mundi rectores tenebrarum harum*. Unde negari non potest, quin aliquo modo in dæmonibus hi ordines inveniuntur. Duobus autem modis id potest intelligi. Primo secundum antiquam (ut ita dicam) appellationem seu fundamentum ejus. Et sic in tantum est certum, hos ordines in dæmonibus inveniri, in quantum verum est, ex ordinibus Angelorum aliquos cecidisse. Nam hoc supposito, clarum est, retinuisse post lapsum eandem naturæ diversitatem, et convenientiam, et distinctionem, quam in principio habuerint, nam illa immutabilis est. Præterea cum supponamus, Angelos malos priusquam caderent, in gratia fuisse, consequens etiam est, ut secundum statum gratiæ inserti fuerint

cæteris ordinibus Angelorum, atque ita aliquos prius numeratos in ordine Principatum, Potestatum, Virtutum, etc., nunc esse ex malorum Angelorum turba. Et hanc vocamus antiquam appellationem. Quæ posset absolute verificari, etiamsi nunc inter dæmones non esset prælatio, vel ministerium per illas voces significata. Alio vero modo possunt illa nomina eis nunc attribui propter aliquod fundamentum, quod nunc in eis habent non tantum in gradibus perfectionis naturæ inæqualis, sed etiam in mutuo ordine dæmonum inter se secundum aliquam prælationem et subordinatorem. Et hoc etiam modo esse in dæmonibus suum modum principatus et potestatis, docet D. Thomas, 1 part., quæst. 109, et est satis consentaneum verbis Christi et Pauli supra citatis. Et fundari potest vel in naturali ordine, quæ dæmones etiam inter se habent in naturali perfectione, ratione cujus superiores possunt inferioribus imperare. Vel etiam in ordine divinæ providentiæ, quia inferiores peccando imitati sunt superiores, et omnes fuerunt a supremo inducti, et quodammodo superati, et ideo illius potestati traditi sunt etiam in justam penam, quæ tamen prælatio non in bonum superiorum redundat, sed in majus etiam malum, quia malis et in malis præesse miserum est, ut dixit D. Thomas, d. quæst. 109, art. 2, in fine.

19. *Quintum incidens dubium.* — *Certum est, non omnes homines ad Angelorum ordinem ascenduros.* — Ultimo expeditur ex dictis dubium, quod tractat D. Thomas, dicta q. 108, a. 8, an homines prædestinati ad ordines Angelorum assumantur. Dicendum est enim, quod secundum perfectionem naturalem non possunt homines ad ordines Angelorum ascendere, quia naturalis perfectio illorum non potest essentialiter mutari, et ideo quantumcumque in aliis perfectionibus crescant, semper manent inferiores Angelis in natura, quomodo etiam ipsum Verbum incarnatum paulo est minoratum ab Angelis. At vero secundum ordinem gloriæ possunt multi homines ad ordines Angelorum assumi. Imo aliqua persona humana etiam creata supra omnes Angelorum choros ascendit, scilicet Virgo sanctissima. An vero præter illam, aliqui homines futuri sint omnibus Angelis beatores, incertum est, neque cum fundamento affirmari potest, licet neque possit etiam cum majori fundamento negari. Imo si verum est, Luciferum fuisse perfectissimum omnium Angelorum in natura, et consequenter futurum fuisse supremum in gloria, si perseverasset,

quia in majori etiam gratia creatus fuit, probabilissime sequitur, aliquem hominum sedem illam occupaturum esse juxta doctrinam Sanctorum supra traditam, quod homines assumuntur ad reparandas sedes Angelorum, ascendendo scilicet, ad illam celsitudinem gloriæ, quam illi essent habituri. Unde consequenter fit, ut talis homo sit beatorum cæteris Angelis. Neque id potest soli Virgini attribui, nam illa multum supra illam sedem gloriæ, et ultra omnem chorum collocata est. Sicque de omnibus sedibus Angelorum, quæ in omnibus ordinibus trium Hierarchiarum vacuæ remanserunt, consequenter dicendum est. Non assumuntur tamen homines ad choros Angelorum, quoad ministeria, quæ circa homines et Ecclesiam exercent, quia animæ humanæ non sunt ex spiritibus administratoriis, qui in ministerium mittuntur secundum communem legem, quia non est ita consentaneum naturæ animæ rationalis, ut postea suo loco dicemus. Denique certum est, non omnes homines esse ascenduros in perfectione gloriæ ad aliquem Angelorum ordinem: nam multi sunt inferiores in gloria omnibus Angelis, ut de infantibus mortuis in gratia, et de aliis peccatoribus, qui sero et imperfecte justificantur, manifestum est. Illi ergo dici possunt, vel novum ordinem constituere, vel infimo ordini Angelorum aggregari, nec de hoc contendere oportet, quia solum ad modum loquendi spectat.

CAPUT XV.

UTRUM OMNES ANGELI SINGULORUM ORDINUM SPECIE DIFFERANT, VEL DENTUR ALIQUI SOLO NUMERO DIFFERENTES?

1. *Triplex sensus questionis.* — Duo vel tria puncta solent de hac quæstione tractari. Primum est, an potuerit Deus de absoluta potentia sua duos, vel plures Angelos ejusdem speciei, et solo numero distinctos producere. Secundum, esto hoc non implicet contradictionem, an saltem dici possit impossibile, vel secundum ordinatam Dei potentiam, vel secundum communem cursum naturæ, seu juxta id, quod substantiæ immateriales connaturaliter exigunt. Tertium, an de facto Deus creaverit plures Angelos ejusdem speciei, vel omnes quotquot sunt, specie differant, et hoc ultimum est, quod principaliter ad hunc locum spectat, nam priora magis Metaphysicam concernunt, et ita in illa sunt a nobis definita, tamen quia sunt necessario prævia, illa præ-